

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Alma Kralj

Odnos Rimokatoliške cerkve in katolikov do kontracepcije: med
doktrino in prakso

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Alma Kralj

Mentor: Izr. prof. dr. Marjan Smrke

Odnos Rimokatoliške cerkve in katolikov do kontracepcije: med
doktrino in prakso

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Zahvala

Zahvaljujem se svoji družini, Sašu in prijateljem za vso podporo, spodbudo in potrpežljivost.

Zahvala tudi mentorju izr. prof. dr. Marjanu Smrketu za strokovne nasvete in vodenje pri pisanju diplomskega dela.

Odnos Rimokatoliške cerkve in katolikov do kontracepcije: med doktrino in prakso

Kontracepcijska sredstva so danes med ljudmi splošno sprejeta, saj pomagajo pri urejanju spočetij oziroma rojstev, pomembna pa so tudi za zaščito pred spolno prenosljivimi boleznimi, kot je HIV/AIDS. Zahodne družbe so kontracepcijska sredstva večinoma sprejele, mnoge države v razvoju pa pogosto takšne možnosti nimajo. Tu ima še vedno velik vpliv Rimokatoliška cerkev, saj poudarja, da uporabniki kontracepcijskih sredstev ne sledijo božjemu načrtu in svari tudi pred psihološkimi posledicami kontracepcijskih sredstev, kot sta nespoštovanje ženske in njenega naravnega reda ter nezvestoba zakoncev. Cerkveno učiteljstvo je stoletja zavračalo metode uravnavanja rojstev, najbolj izrazito pa je njihovo nasprotovanje v 20. stoletju. Povod za nastajanje cerkvenih dokumentov, posvečenih uporabi kontracepcijskih sredstev, je bil predvsem pojav kontracepcijske tabletki. Eden izmed najpomembnejših dokumentov Rimokatoliške cerkve je tako okrožnica *Humanae Vitae*, ki je povzročila polemike med katoliki, cerkvenim učiteljstvom ter nekatoliki po celem svetu. Mnogi katoliki so se v tem času oddaljili od naukov Rimokatoliške cerkve, redki so zapovedi okrožnice sprejeli. Rimokatoliška cerkev svojih stališč od zloglasne izdaje okrožnice do danes ni spremenila kljub mnogim pozivom samih katolikov in katoliških duhovnikov. Kontracepcijska sredstva kljub nasprotovanju cerkvene organizacije danes uporablja večina katolikov, to pa predstavlja enega izmed trajnih razkorakov med doktrino in prakso v Rimokatoliški cerkvi.

Ključne besede: kontracepcija, Rimokatoliška cerkev, okrožnica.

The attitude of the Roman Catholic Church and Catholics toward contraception: between the doctrine and the practice

Nowadays, contraception is commonly accepted among people because it helps regulate births and plays an important role as protection against sexually transmitted diseases such as HIV/AIDS. Western societies have largely accepted contraception unlike many countries in development, which don't usually have such an option. The Roman Catholic Church still has a great influence over this issue since it emphasises that people who use contraception don't live by God's word. The Church also warns against psychological effects of contraception such as disrespect of women and their natural order and unfaithfulness of spouses. The Magisterium of the Catholic Church has for centuries rejected methods of birth control, but their opposition became most noticeable in the 20th century. The invention of the contraceptive pill was the main reason for emergence of liturgical documents dealing with the use of contraceptive methods. One of the most important documents of the Roman Catholic Church is the encyclical letter *Humanae Vitae*, which caused sharp dispute among Catholics, the Magisterium and non-Catholics around the world. At that time, many Catholics moved away from the moral teaching of the Church, only few accepted the commands of the encyclical letter. Until today, the Roman Catholic Church hasn't essentially changed its standpoints, despite many appeals by Catholics and priests themselves. Contraceptive methods are nowadays used by Catholics, despite opposition of the Church. This is one of the permanent gaps between doctrine and practice of the Roman Catholic Church.

Keywords: contraception, The Roman Catholic Church, encyclical.

KAZALO

1	UVOD	7
2	KONTRACENCIJSKA SREDSTVA	8
3	PRED OKROŽNICO HUMANAE VITAE	8
3.1	Avguštin	9
3.2	Tomaž Akvinski	10
3.3	Okrožnica Casti Connubii	11
4	OKROŽNICA HUMANAE VITAE	11
4.1	Veliko in malo poročilo.....	12
5	VSEBINA OKROŽNICE HUMANAE VITAE	13
5.1	Svoboda ali poseg v intimnost?.....	13
5.2	Zakonska ljubezen	14
5.3	Rodovitni in nerodovitni odnosi.....	15
5.4	Nedovoljeni načini uravnavanja rojstev	16
5.5	Dovoljen način uravnavanja rojstev	17
5.6	Posledice umetnih kontracepcijskih sredstev	17
6	PO OKROŽNICI HUMANAE VITAE	18
7	PAPEŽ JANEZ PAVEL II.	19
7.1	Od 1980 dalje	19
7.2	Janez Pavel II.: Posinodalna apostolska spodbuda Cerkev v Evropi (2003).....	20
8	PAPEŽ BENEDIKT XVI.	20
8.1	Kongregacija za verski nauk: Dostojanstvo osebe: navodilo o nekaterih bioetičnih vprašanjih (2009) 21	
8.2	Luč sveta.....	21
9	PAPEŽ FRANČIŠEK	22
9.1	Sinoda o družini (2014).....	23
10	REVŠČINA, BOLEZNI IN URAVNAVANJE ROJSTEV	23
11	MED DOKTRINO IN PRAKSO	25
11.1	Raziskava NHSR.....	25
11.2	Raziskava SJM 69	27
11.3	Raziskava SJM 75/76	28
11.4	Raziskava SJM 97/2	30
12	SKLEP	34
13	LITERATURA	35

SEZNAM TABEL

Tabela 11.1: Katoliki, nekatoliki in metode kontracepcije	26
Tabela 11.2: Pomembnost religije in metode kontracepcije	27
Tabela 11.3: Mnenje o uporabi kontracepcije leta 1969	28
Tabela 11.4: Mnenje o uporabi kontracepcije leta 1975/1976	29
Tabela 11.5: Pripadnost verski skupnosti.....	30
Tabela 11.6: Cerkev in podajanje odgovorov	31
Tabela 11.7: Izrekanje cerkve o splavu.....	31
Tabela 11.8: Podoba katolika	32
Tabela 11.9: Ravnanje katolika po lastni vesti/naukih cerkve	33

1 UVOD

Globalno gledano je uporaba kontracepcijskih sredstev in želja po manjših družinah vse večja, uravnavanje rodnosti pa pomembno prispeva k omejevanju bolezni in revščine. Razkorak med revnimi in bogatimi se kljub temu še povečuje, bodisi zaradi pomanjkanja informacij, oteženega dostopa ali nasprotovanja. Zagovorniki načrtovanja družine poudarjajo, da kontracepcijska sredstva pozitivno vplivajo na zmanjšanje umrljivosti novorojenčkov, omejevanje spolnih in drugih bolezni, staršem pa pomagajo pri svobodnem odločanju o številu otrok. (Prata 2007)

Na drugi strani Rimokatoliška cerkev uporabo kontracepcijskih sredstev zavrača, njen glavni argument pa je, da je to nasprotovanje božjemu načrtu. Rimokatoliška cerkev rojstvu potomcev sicer poudarjala že v antiki, v 20. stoletju pa je katoliško nasprotovanje kontracepciji doživelo svoj vrh. Svoja stališča je Rimokatoliška cerkev zapisala v cerkvenih dokumentih, začevši z okrožnico *Casti Connubii* (1930), ki jo je izdal Pij XI. Njena naslednica, okrožnica *Humanae Vitae* (1968), pa se je v zgodovino zapisala kot temelj katoliškega nasprotovanja kontracepcijskim sredstvom. V naslednjih letih sledijo še drugi cerkveni dokumenti, ki se posredno ali neposredno dotaknejo tudi vprašanja kontracepcijskih sredstev. Medtem ko Rimokatoliška cerkev vztrajno ponavlja svoja stališča glede uravnavanja rojstev, mnogi katoliki teh ne poznajo, drugi se z njimi ne strinjajo, redki pa jim sledijo. Kljub temu da je okrožnica izšla že pred skoraj petdesetimi leti je še aktualna, saj s svojo vsebino sproža polemike tako med katoliki in cerkvenim učiteljstvom kot med nekatoliki.

Cilj diplomskega dela je zato natančneje analizirati odnos Rimokatoliške cerkve ter njenih pripadnikov do različnih metod kontracepcije. Analizirala bom stališča Rimokatoliške cerkve do kontracepcije v obdobju od drugega vatikanskega koncila (1962–1965) oziroma izdaje okrožnice *Humanae Vitae* do danes. Neizogibno je poznavanje zgodovine, saj le tako lahko spoznamo izvor nasprotovanja kontracepcijskim sredstvom. Zanimalo pa me bo tudi, v kolikšni meri katoliki ta stališča sprejemajo in upoštevajo.

Ob pisanju diplomskega dela bom poskušala odgovoriti na tri raziskovalna vprašanja:

R1: Kako so se stališča Rimokatoliške cerkve glede kontracepcije od izdaje okrožnice *Humanae Vitae* do danes spreminjala?

R2: Ali se odnos katolikov do kontracepcije razlikuje od odnosa nekatolikov?

R3: V kolikšni meri pripadniki Rimokatoliške cerkve uporabljajo kontracepcijo danes?

2 KONTRACEPCIJSKA SREDSTVA

Danes poznamo veliko metod kontracepcije, ki jih ločimo glede na način delovanja. V grobem jih lahko razdelimo na naravne, pregradne in hormonske metode. Naravne metode so manj zanesljive kontracepcijske metode, med katere uvrščamo Knaus-Oginoovo koledarsko metodo štetja dni. Kasneje se razvijejo še druge metode, povezane z opazovanjem ženskega telesa, npr. temperaturna metoda. V isto skupino pa uvrščamo tudi eno najstarejših in najmanj zanesljivih metod, prekinjen spolni odnos. Druge so pregradne kontracepcijske metode, med katere uvrščamo kondom, diafragmo in maternični vložek. Vse metode veljajo za bolj zanesljive, še posebej pa se priporoča kondom kot zaščita pred spolno prenosljivimi boleznimi. Tretja metoda je hormonska kontracepcija. Kontracepcijska tabletki, ki je v 60. letih povzročila pravo revolucijo je še danes eno izmed najbolj popularnih in zanesljivih kontracepcijskih sredstev. Velja za zelo učinkovito, varno in preprosto metodo. Obstajajo pa tudi druge metode uravnavanja rojstev, npr. sterilizacija ženske ali moškega. Sterilizacija je poseg, ki zagotavlja trajno zaščito. Je brez kontraindikacij in ne posega v delovanje hormonov. (Vrabič Dežman 2012, 9–17)

Nekateri kontracepcijska sredstva razvrščajo v dve skupini: abortivna in neabortivna. Med prve uvrščajo hormonske tabletki, maternični vložek, splav in vsa druga kontracepcijska sredstva, ki preprečujejo ugnjezditev zarodka v maternično steno. Med neabortivna sredstva uvrščajo kondom, diafragmo, prekinjen spolni odnos in sterilizacijo. (Strehovec 2011, 203) Rimokatoliška cerkev se pogosto opira na omenjeno delitev pri zavračanju kontracepcijskih sredstev. Tadej Strehovec (2011, 2013) pravi, »da je za etično presojo morebitne uporabe umetnih kontracepcijskih sredstev ključnega pomena ločevanje umetnih sredstev glede na to, ali umetna sredstva preprečujejo /.../ razvoj človeškega zarodka«.

3 PRED OKROŽNICO HUMANAЕ VITAE

Nasprotovanje kontracepcijskim sredstvom, splavu ter povezovanje tega z ubijanjem otrok izvira že iz antike. Katoliki so svojo filozofijo v veliki meri prevzeli od judovske tradicije, Heinemannova pa pravi, da je bila »pri poganih, Judih in kristjanih prvih dveh krščanskih stoletij /.../ v enaki meri razširjena stoiška oziroma gnostična miselna dediščina, po kateri je morala predvsem spolna morala«. Nadaljuje, da se takšna predstava pri kristjanih ohrani do

danes, katoliški odnos do spolnosti pa predstavlja eno izmed ločnic med katolištvom in judaizmom. (Ranke-Heinemann 2012, 87–88)

Za antično medicino in kontracepcijska sredstva tistega časa je bil pomemben Soran. Priporočal je napitke, ki so jih v tistem času uporabljali za preprečevanje zanositve. Sam je splav odobral le v primeru, da je porod pomenil nevarnost za žensko, zato je menil, da je kontracepcija veliko boljše izbira. Kljub temu je Soran užival velik ugled tudi v krščanskem obdobju rimskega cesarstva. Mnogi katoliški avtorji so se sklicevali nanj, kar dokazuje, da so bili katoliki v prvih stoletjih mnogo bolj svobodomiselnih glede kontracepcijskih sredstev kot današnja Rimokatoliška cerkev. K celibatu zavezani cerkveni očetje so bili glede teh vprašanj strožji. Eden izmed njih je tudi Krizostom, ki katoliške zakonske može sprašuje: »Čemu trosiš svoje seme tam, kjer se polje trudi, da bi uničilo plod, kjer so uporabljena vsa sredstva proti nosečnosti? /.../ Ali zaničuješ božji dar in se upiraš njegovim zakonom? /.../ Ženska, ustvarjena za razmnoževanje, postane po tebi orodje umora.« (Ranke-Heinemann 2012, 95)

3.1 Avguštin

Nedvomno pa je za katoliško spolno moralo zelo pomemben Avguštin. Njegovo mnenje o kontracepcijskih sredstvih je podlaga tudi za obsodbo kontracepcije, ki sta jo izrekla Pavel VI. (1968) in Janez Pavel II. (1981). Avguštin je tisti, ki je oblikoval zgodovino katoliške spolne etike. Po njem so se zgledovali tudi kasnejši teologi, npr. Tomaž Akvinski, katerega vpliv bomo razložili v nadaljevanju. (Ranke-Heinemann 2012, 101) Avguštinovo srdito nasprotovanje kontracepciji sicer izvira iz njegove lastne izkušnje. Zanimivo je, da je Avguštin sprva zagovarjal kontracepcijska sredstva iz dveh razlogov. Prvi je ta, da njegovo dekle ni bilo primernega stanu, zato se je močno trudil in skrbel za preprečitev zanositve, predvsem s štetjem partneričinih neplodnih dni. Zaradi napačnega izračuna je kmalu dobil sina Adeodata. Drugi razlog pa izvira iz dejstva, da je pred sprejemom krščanstva Avguštin pripadal gnostični sekti manihejcev, ki je odločno zavračala spolnost in poudarjala ideal deviškosti. Posledično je bilo nezaželeno tudi rojevanje otrok. Svoj fanatični boj proti kontracepcijskim sredstvom je Avguštin začel predvsem zaradi »neljubega« dogodka, torej rojstva sina. (Ranke-Heinemann 2012, 104–105) Manihejci so sicer uporabljali kontracepcijsko metodo štetja dni, ki je tudi danes edina metoda kontracepcije, ki jo priznavajo cerkveni očetje. Avguštin kasneje obsodi manihejce in pravi: »Nočete imeti otrok, zaradi katerih edino je bil sklenjen zakon.« (Ranke-Heinemann 2012, 107)

Kljub temu da je Avguštin obsojal predvsem metodo štetja dni, pa je spregovoril tudi o t.i. umetnih metodah: »Včasih se ta poltena krutost oziroma kruta poltenost ne obotavlja seči niti po strupih za neplodnost /.../ da je ona na neki način hotnica za svojega moža ali pa je on priležnik svoje žene«. (Augustinus 1993) To je znan Avguštinov stavek »*aliquando*«. Stavek je imel pomembno vlogo pri cerkvenem boju proti kontracepcijskim sredstvom, med drugim ga je uporabil kardinal Ernesto Ruffini, palermški nadškof, ko je na drugem vatikanskem koncilu leta 1962 navedel svojo obsodbo kontracepcijske tablete. (Ranke-Heinemann 2012, 109)

Avguštin je zavračanje kontracepcije upravičeval tudi s primerom Onana, Judovega sina. Onan je namreč imel spolni odnos s svojo ženo, pri tem pa se je izogibal spočetju potomstva, zato ga je Bog ubil. Bog naj bi tako silno sovražil tiste, ki se izogibajo zanositvi oziroma jo preprečujejo. (Ranke-Heinemann 2012, 109–110) Avguštin je bil sicer proti spolnim odnosom, popolnoma pa je zavračal spolne odnose zaradi »napačnih razlogov«. Ker popolne vzdržnosti zakonci velikokrat ne dosežejo, je Avguštin pogojno dovolil dva spolna odnosa, in sicer, če je razlog spočetje in spolni odnos zaradi izpolnjevanja zakonske dolžnosti. Če so razlogi drugačni, npr. ljubezen, ki sploh ni omenjena, spolni odnosi vodijo v greh. (Ranke-Heinemann 2012, 245)

V preteklem boju proti kontracepciji je bil torej Avguštin zelo vpliven, predvsem s svojima spisoma, ki ju navajajo kot *Aliquando* in *Adulterii malum*. V prvem spisu, ki smo ga že omenili, Avguštin govori o kontracepcijskih sredstvih kot o »strupih neplodnosti«, žensko, ki jih uporablja, pa imenuje »vlačuga svojega moža«. (Ranke-Heinemann 2012, 256) Še pomembnejše za Cerkev pa je bilo drugo Avguštinovo delo *Adulterii malum* (lestvica nečistosti). Na tej lestvici je spolni odnos s preprečevanjem zanositve postavljen na sam vrh nenaravnih načinov občevanja. (Ranke-Heinemann 2012, 258)

3.2 Tomaž Akvinski

Drugi pomembnejši avtor, s katerim katoliška cerkev še danes upravičuje svoje nasprotovanje kontracepcijskim sredstvom, pa je Tomaž Akvinski. Akvinski je bolj kot drugi teologi uporabljal primerjavo med človeško in živalsko spolnostjo. Zanj je bilo pravilno tisto, kar uči narava vsa bitja. Rimokatoliška cerkev zato še danes poudarja, da je spolni odnos pomemben samo zaradi oploditve, kar naj bi bil edini razlog zaradi katerega občujejo živali. Prav tako pa

iz živalskega sveta izhaja tudi nasprotovanje kontracepciji, saj živali ne preprečujejo zanositve. Prav to naj bi dokazovalo, da so kontracepcijska sredstva »protinaravna«. (Ranke-Heinemann 2012, 250)

Tomaž Akvinski je splav enačil z umorom, saj naj bi zarodek že dobil dušo. Glede preprečevanje zanositve sicer ni tako strog, meni pa, da je v moškem semenu že zasnovan človek, zato je preprečitev spočetja greh, ki se uvršča takoj za umorom. Umora torej ne enači s preprečevanjem zanositve, ju pa razume kot skoraj enaka. (Ranke-Heinemann 2012, 265)

3.3 Okrožnica Casti Connubii

Pospešen razvoj kontracepcijskih sredstev je sprožil polemike o preprečevanju rojstev po vsem svetu. Pobudam za načrtovanje družine so prislunhile predvsem britanske nekonformistične cerkve, kot so metodisti, baptisti, prezbiterijanci in kvekerji, tem pa se leta 1930 pridružijo še anglikanci. Ti so kontracepcijska sredstva odobrili oziroma preklicali prepoved njihove uporabe. (Smrke 2010) Kot odgovor na to 31. decembra 1930 izide predhodnica okrožnice Humanae Vitae, t.i. »kontracepcijska okrožnica« z naslovom Casti Connubii. Avtor je papež Pij XI., ki v delu govori o čistosti zakona. Preprečevanje zanositve je v omenjeni okrožnici imenovano »zločinska prostost«, tisti, ki se je poslužujejo, pa »ne marajo otrok in hočejo slo uživati brez bremena«. Zapisano je tudi, da noben še tako tehten razlog ni dovolj, da bi bila tovrstna dejanja upravičena. (Ranke-Heinemann 2012, 370) V okrožnici naravna metoda štetja še ni posebej razložena ali dovoljena, poudarjeno pa je, da mora biti notranje bistvo spolnega odnosa »nedotaknjeno in usmerjeno na prvotni namen«, torej otroka. (Ranke-Heinemann 2012, 372)

4 OKROŽNICA HUMANAЕ VITAE

Humanae Vitae je okrožnica papeža Pavla VI. Izšla je leta 1968, ki pa so ga zaznamovali tudi protesti mladih. V času, ko se pojavi kontracepcijska tabletko, se zgodi prava seksualna revolucija, kar pripomore k osvoboditvi ženske spolnosti, spolnost postaja permisivna in ni več vezana le na reprodukcijo. (Beck 2006) O seksualni revoluciji govori tudi eden izmed pomembnejših sociologov in teoretikov Anthony Giddens. Njegov pojem »plastična seksualnost« je neločljivo povezan prav z začetki načrtovanja družine, velikokrat pa se ga dojema kot posledico razvoja modernih metod kontracepcije. Tako kot Beck (2006) tudi Giddens poudarja osvoboditev ženske spolnosti, ki se osvobodi nadvlade moške spolnosti.

Ženskam se ni treba več bati nezaželene nosečnosti, poleg tega pa so svobodnejše pri svojih odločitvah. Spolnost tudi ni več omejena z zunanjimi prisilami, saj postane stvar vsakega posameznika. (Giddens 2000) Okrožnica Humanae Vitae je tako posledica oziroma odgovor na spremembe seksualnosti in spolnosti v 60. letih 20. stoletja. Odnos mladih do telesa, ljubezni in spolnosti se korenito spremeni, s kontracepcijsko tabletko pa mladi dobijo zahtevano svobodo. Za Rimokatoliško cerkev je bilo problematično predvsem dejstvo, da so se mladi pričeli oddaljevati od tradicije, poleg tega pa nova svoboda prinese tudi ločitev reprodukcije od spolnega odnosa.

Hkrati z zgoraj opisanimi spremembami se spremenijo tudi odnosi znotraj družin, tako med starši in otroki, kot tudi med partnerjema. Mnogim ljudem, tudi katolikom, otroci ne pomenijo več bistvo zakonske zveze. Rus in Toš (2005) v delu Vrednote Slovencev in Evropejcev povzemata raziskavo, v kateri so bili respondenti vprašani o lastnostih, ki so zanje najpomembnejše v zakonski zvezi. Najpogostejši odgovori so bili medsebojno spoštovanje, zvestoba in razumevanje, kar so potrdili respondenti dvanajstih držav (od skupno štirinajstih). Šele na četrtem mestu so otroci kot pomembna okoliščina zakonske zveze, zato lahko sklepamo, da otroci niso več glavni povezovalni element družine, kot to vztrajno poudarja papež Pavel VI. v svoji okrožnici. (Rus in Toš 2005, 151–152)

4.1 Veliko in malo poročilo

Ko se je v šestdesetih letih 20. stoletja na tržišču pojavila hormonska tabletko za uravnavanje plodnosti, so se sprožila številna ugibanja in pričakovanja do katoliške Cerkve in njenih stališč. Leta 1958 je papež Pij XII. razglasil, da ko izključimo možnost ovulacije in s tem preprečimo nosečnost, to pomeni neposredno in nedovoljeno sterilizacijo. (Ranke-Heinemann 2012, 374) Ker so se ugibanja glede uporabe kontracepcijske tabletko in drugih oblik preprečevanja rojstva širila zelo hitro, so morali cerkveni očetje ukrepati. Z namenom pojasnjevanja stališč Rimokatoliške cerkve je že takratni papež Janez XXIII. ustanovil komisijo šestih članov, ki bi problematiko podrobneje preučila. Janez XXIII. je tekom drugega vatikanskega koncila preminil, zato je njegovo nalogo prevzel papež Pavel VI. Leta 1966 sta tako nastali Veliko poročilo in Malo poročilo. V prvem je bilo zastopano mnenje vseh članov komisije, poudarjeno pa je bilo tudi, da se mora Cerkev opredeliti do problema kontracepcije ter da je uporaba kontracepcije sprejemljiva oblika uravnavanja rojstev za katoliške zakonce. V Malem poročilu so se o omenjenem problemu izrekli štirje člani komisije, ki so bili mnjenja, da mora katoliška Cerkev vztrajati pri svojih dosedanjih stališčih.

Da bi nasprotniki kontracepcije pojasnili svoje argumente se je v naslednjem letu ustanovila skupina osmih članov, svoja stališča pa so pojasnili strnjeno v treh točkah. Prva točka se nanaša na izgubo avtoritete cerkvenih učiteljev ob morebitnem sprejemu netradicionalnih stališč do kontracepcije. V drugi točki so izrazili skrb, da bi vlada kontracepcijska sredstva uporabljala v napačne namene. V zadnji, tretji točki pa so izrazili pomisleke zaradi širjenja hedonizma, torej zunajzakonske spolnosti, prostitucije, homoseksualnosti in podobno. V naslednjem letu je tako papež Pavel VI. izdal okrožnico *Humanae Vitae*, v kateri je zavrnil Veliko poročilo in upošteval pomisleke, ki jih je izrazila posebna skupina iz leta 1967. (Strehovec 2011, 205)

Komisija, ki je bila izbrana za odločanje o pravilnosti uporabe kontracepcije in nekaterih drugih tem, vključenih v okrožnico, po mnenju papeža Pavla VI. ni izpolnila svoje naloge. V šesti točki okrožnice *Humanae Vitae* pravi, da sklepov komisije niso mogli upoštevati, »da bi mogli na njihovi osnovi izreči jasno in dokončno sodbo«. Kljub temu da so ustanovili komisijo, ki bi o teh stvareh odločala realno in razumno, saj so bili njeni člani tudi katoliški zakonci, cerkveno učiteljstvo in teologi, pa papež Pavel VI. njihove sklepe zavrača in meni, da »odstopajo od nramnega nauka o zakonu«, ki ga je do sedaj razglašalo cerkveno učiteljstvo. Nadaljnje zapovedi, s katerimi se je kasneje strinjalo le malo katolikov, papež predloži na podlagi skrbnega preučevanja dokumentacije, ki jo je predala komisija. (Pavel VI. 2014, 13)

5 VSEBINA OKROŽNICE HUMANAЕ VITAE

Papež Pavel VI. v 31 točkah okrožnice zapiše stališča Rimokatoliške cerkve glede vprašanja kontracepcijskih sredstev. Spregovori o tem, kakšna mora biti zakonska ljubezen, o pomembnosti rodovitnih odnosov med zakoncema, opredeli pa tudi dovoljene in nedovoljene načine uravnavanja rojstev.

5.1 Svoboda ali poseg v intimnost?

Že v prvi točki okrožnice papež poudari pomembnost posredovanja življenja, zaradi česar morajo biti »zakonci svobodni in odgovorni sodelavci Boga Stvarnika«. V isti točki opozori tudi na razvoj človeške družbe, zaradi katerega se porajajo vedno nova vprašanja. Kljub svobodi, ki jo omenja v drugem stavku prve točke, v zadnjem stavku poudari, da »Cerkev ne sme iti molče mimo njih, saj se tičejo reči, ki zelo zadevajo življenje in srečo ljudi.« (Pavel VI. 2014, 8)

V sedemnajsti točki kontracepcijska sredstva imenuje »nevarno orožje«, ki bi v rokah držav lahko omejevalo svobodo ljudi. Po papeževem mnenju bi ljudje vmešavanje države dopustili, ker bi se tako izognili »posameznikovim, družinskim in družbenim težavam«. Takšno posredovanje države je v papeževih očeh »vmešavanje /.../ v najbolj osebno in najintimnejše poslanstvo zakonskega življenja«. Obsodi torej vmešavanje države v posameznikovo zasebnost, intimnost, sam pa že v naslednjem stavku govori ravno o tem. Meni, da človek ne sme odločati o svojem telesu, lahko pa Cerkev postavi »meje, prek katerih človek ne sme iti pri porabi svojega telesa in njegovih naravnih funkcij«. Tovrstne meje bi morali po njegovem mnenju določiti na podlagi stališč papeža Pija XII. (Pavel VI. 2014, 23–24)

V četrti točki svojo pristojnost odločanja o dejanjih zakoncev upraviči takole: »Noben vernik ne bo zanikal, da ima cerkveno učiteljstvo pravico razlagati tudi naravni nravni zakon. Kakor so že večkrat izjavili naši predniki, ni nobenega dvoma, da je Jezus Kristus Petra in apostole /.../ postavil za verodostojne varuhe in razlagalce vsega nramnega zakona.« Nadaljuje, da omenjeni nravni zakon »razodeva Božjo voljo«, ki pa jo je seveda potrebno zvesto izpolnjevati, saj je posameznik le tako lahko zveličan. (Pavel VI. 2014, 10–11)

V deseti točki omeni tudi dolžnosti in poslanstvo zakoncev. Dolžnosti razvrsti »po pravilni lestvici vrednot«, ki si sledijo: Bog, posameznik sam, družina, družba. Ta lestvica je eno od izhodišč, zaradi katerih se zakonca ne moreta po svoji volji odločati glede uporabe kontracepcijskih sredstev, zakonca »ne smeta ravnati samovoljno, češ saj smeta sama in svobodno določati, kaj je pravilna pot.« Svoje odločitve sta »dolžna« podrediti Bogu in njegovemu »naravnemu načrtu«. (Pavel VI. 2014, 16)

Tudi trinajsta točka okrožnice govori o tem, da katoliki ne smejo delovati svobodno, oziroma v nasprotju z navodili Rimokatoliške cerkve. Po papeževem mnenju človek nima oblasti nad svojim telesom, iz česar sklepa, da zato tudi ne sme imeti nadzora nad svojimi rodnimi sposobnostmi. (Pavel VI. 2014, 18)

5.2 Zakonska ljubezen

V deveti točki opiše zakonsko ljubezen. Meni da je »čutna in duhovna«, da ne gre za »gol naval nagonov in čustev«. Po njegovem mnenju, gre tu za dejanje svobodne volje. (Pavel VI. 2014, 14) »Zakon in zakonska ljubezen sta po svoji naravi naravnana na rojstvo in vzgojo potomstva. Otroci so zares najodličnejši dar zakona in kar največ prispevajo k blagru staršev«.

Zakonsko ljubezen med drugim imenuje tudi »rodovitna ljubezen«, ki naj bi bila naravnana predvsem na »prebujanje novih življenj«. Zakon in zakonska ljubezen sta tako namenjena v prvi vrsti rojstvu in vzgoji potomcev. Poleg tega pa naj bi bili otroci v zakonu najpomembnejši element za blagor staršev. (Pavel VI. 2014, 15) Podobno meni tudi Bernhard Häring, saj pravi, da lahko zakonska vez in posamezna zakonska dejanja svoje dostojanstvo dosežejo le s posredovanjem življenja. Posredovanje življenja tako ne sme biti samovoljno izključeno. (Häring 2001, 29) Kritizira popolno odklanjanje starševskega poklica, s tem pa tudi željo po gospodarskem uspehu in življenjskem ugodju. Meni, da je, kdor si ne želi biti starš, moralno in duševno steriliziran. (Häring 2001, 35)

V 10. točki okrožnice papež sicer zapiše, da so lahko odgovorni tako tisti starši, ki se velikodušno odločijo za večje število otrok, kot tisti, ki zaradi utemeljenih razlogov za določen ali nedoločen čas sklenejo, da ne bodo imeli novega otroka. Vse to morajo ti starši seveda narediti v spoštovanju nramnega zakona. (Pavel VI. 2014, 16) To pomeni da se ne smejo posluževati t. i. umetne kontracepcije. Glede na okrožnico morata zakonca torej imeti potomca/potomce, če želita, da se njun zakon izpopolni in izpolni svoj, po mnenju cerkvenega učiteljstva edini namen. Šele ko zakonca že imata vsaj enega otroka, pa jima je dopuščeno, da ponovno rojstvo odložita za nekaj časa.

5.3 Rodovitni in nerodovitni odnosi

V enajsti točki papež, za razliko od nekaterih predhodnikov, prizna spolne odnose, ki jih olepšano imenuje »dejanja, s katerimi se zakonca združujeta v čisti ljubezni in s katerimi se posreduje človeško življenje«, kot čiste in dobre. Na tem mestu tudi omeni nerodovitne odnose, za katere nista kriva zakonca sama, in potrdi, da so ti spolni odnosi še vedno upravičeni. Kljub vsemu pa z naslednjim stavkom doda še dejstvo, ki smo ga opisovali že pri Avguštinu, in sicer, da mora biti vsako zakonsko dejanje, torej spolni odnos, naravnano na ustvarjanje potomcev. Zakonca imata lahko torej spolne odnose v primeru, da imata v mislih spočetje novega otroka. V primerih, ko njun namen ni spočetje otroka, njuna pot vodi v greh. To potrdi tudi v dvanajsti točki okrožnice, ki jo naslovi Neločljivost združitvenega in roditvenega namena. To je zapovedal Bog, zato človek namena združitve in roditve »ne sme svojevoljno pretrgati«. Nadaljuje, da le s povezavo obeh omenjenih namenov, spolni odnos dobi »celovit pomen medsebojne in resnične ljubezni«. Poudari tudi, da je človek poklican k starševstvu in da je to njegovo poslanstvo. (Pavel VI. 2014, 17) Tudi Janez Pavel II. v svojem Pismu družinam govori le o dveh razsežnostih zakonske združitve – združilni in roditeljski.

Zapoveduje, da ne smeta biti umetno ločeni, saj bi bila s tem prizadeta »notranja resnica samega zakonskega dejanja«. (Janez Pavel II. 1994, 26)

5.4 Nedovoljeni načini uravnavanja rojstev

V štirinajsti točki papež že govori o nedovoljenih načinih uravnavanja rojstev. Pravi, da moramo »popolnoma zavračati kot dopusten način uravnavanja rojstev neposredno prekinitev že začetega porajanja življenja. Zlasti je nedopusten neposreden splav, četudi bi se izvršil iz zdravstvenih razlogov.« V naslednjem stavku pa obtoži tudi trajno ali začasno sterilizacijo, storjeno pri moškem ali pri ženski. Hudo obsodbo splava in sterilizacije je potrebno omeniti predvsem zato, ker ju papež postavlja ob bok kontracepcijskim sredstvom. Pravi, da je potrebno zavrniti tudi »dejanje, ki bi v predvidevanju zakonskega dejanja ali v njegovem poteku ali v njegovih naravnih posledicah imelo za cilj ali kot sredstvo za preprečitev porajanja življenja«. (Pavel VI. 2014, 19) Posameznik se tako ne sme odločiti za preprečevanje zanositve, nadzorovanje rojstev oziroma načrtovanje družine, čeprav bi se za to odločil zaradi »blaginje posameznika, družine ali družbe«. Odločitev za načrtovanje družine papež imenuje »nečastno« in pravi, da »je res včasih dovoljeno dopustiti manjše zlo, da se izognemo večjemu ali da pospešujemo večje dobro. Nikdar pa ni dovoljeno, tudi iz zelo važnih razlogov ne, delati slabo, da bo iz njega prišlo dobro«. Človek se torej ne sme odločiti za nekaj, kar nasprotuje naravnemu redu, ki ga je zapovedal Bog. (Pavel VI. 2014, 20) Uporaba kontracepcijskih sredstev je potemtakem »delati slabo« in zato prepovedana, čeprav bi v nemalo primerih rešila življenje.

Cerkev obsoja umetna kontracepcijska sredstva, saj jih zakonci lahko uporabljajo »iz na videz poštenih in resnih razlogov«. (Pavel VI. 2014, 22) Zastavi se nam nemalo vprašanj. Ali bi Cerkev dovolila uporabo umetne kontracepcije v primeru, ko bi zanositev ogrožala življenje ženske? Ali bi Cerkev dovolila uporabo kondoma v primeru, da ima eden od zakoncev spolno prenosljivo bolezen, s katero bi ob uporabi le naravne metode okužil tudi svojega partnerja? Ali papež v okrožnici na kakršen koli način upošteva konkretne primere in ali bi v opisanih zdravstvenih primerih umetno kontracepcijo sprejel kot dopustno? V petnajsti točki papež zapiše: »Cerkev pa nikakor ne smatra za nedovoljeno uporabljanje sredstev, ki so potrebna za zdravljenje organizma, čeprav se kot posledica predvidi preprečitev roditve, le da ta preprečitev ni iz kakršnega koli razloga neposredno hotena.« (Pavel VI. 2014, 21) Primer, ki smo ga opisali zgoraj, torej v očeh papeža ni upravičen uporabe umetne kontracepcije.

Ženska, ki bi zaradi zarodka lahko umrla in se zato poslužuje umetne kontracepcije, torej ni dovolj velik zdravstveni problem, saj je njen namen že v začetku preprečitev zanositve.

5.5 Dovoljen način uravnavanja rojstev

V šestnajsti točki naposled le pridemo do naravne metode preprečevanja zanositve, ki jo Cerkev (pogojno) dovoljuje. Podporniki kontracepcijskih sredstev govorijo o mnogih okoliščinah, v katerih je upravičeno uravnavanje rojstev, saj bi s tem »poskrbeli za razumevanje in mir v družini in ustvarili boljše pogoje za vzgojo že rojenih otrok«. Cerkev to nedvoumno zavrne s ponovnim poudarjanjem naravnega reda, ki ga je določil Bog. Zatorej papež dovoli spolne odnose le v nerodovitnih dneh. (Pavel VI. 2014, 21) Papež nadaljuje z upravičevanjem metode štetja dni in pravi, da je le na takšen način Cerkev zvesta sama sebi in sledi dolgoletni tradiciji. (Pavel VI. 2014, 22) Kot smo videli ob prebiranju zgodovine, posebej Avguščina, ki velja za začetnika cerkvenega zavračanja kontracepcije, stavek o dolgoletni tradiciji ni popolnoma pravilen. Že Avguštin in nekateri njegovi nasledniki so obsodili ravno metodo, ki jo dandanes Cerkev poudarja kot edino dovoljeno. Avguštin obtoži metodo štetja dni, saj ta že v njegovem primeru ni služila svojemu namenu. Ob primerjavi naravne metode štetja dni in ostalih kontracepcijskih sredstev je jasno, da je prva metoda veliko bolj nezanesljiva.

Pri »naravnem uravnavanju rojstev« je torej pomembna vzdržnost med plodnimi dnevi. Iz vzdržnosti »izhaja zakonska čistost«, ki »ne škoduje zakonski ljubezni, nasprotno, poglobi jo še z večjo plemenitostjo.« Zaradi vzdržnosti lahko zakonci »razvijejo svojo osebnost v celoti in se bogatijo z duhovnimi vrednotami«. Vzdržnost pa je po papeževem mnenju vsestransko koristna, saj naj bi lajšala tudi druge težave, ki pestijo zakonca. (Pavel VI. 2014, 26)

5.6 Posledice umetnih kontracepcijskih sredstev

Eno od poglavij okrožnice posveti tudi »hudim« posledicam umetnega uravnavanja rojstev. Po mnenju papeža bi z umetnimi sredstvi odprli »široko in lahko pot /.../ zakonski nezvestobi in splošnemu padcu nravnosti«. Nadaljuje, da se moški na uporabo tovrstnih sredstev preveč navadi in zato izgubi spoštovanje do žene, njenega psihološkega in telesnega ravnovesja. Moški tako svoje žene ne ljubi in ne spoštuje, saj mu predstavlja le »sredstvo /.../ samoljubnega uživanja«. (Pavel VI. 2014, 22–23)

6 PO OKROŽNICI HUMANAЕ VITAE

V Rimokatoliški cerkvi so se pojavile odklonilne reakcije na okrožnico *Humanae Vitae*, med njimi tudi Holandski katekizem, ki je ena najodmevnejših verskih knjig po drugem vatikanskem koncilu in izdaji okrožnice. Katekizem skuša na sodobnejši način govoriti o krščanstvu, zato še danes pritegne pozornost vernikov. Kot je zapisal Vekoslav Grmič (v *Krščansko oznanilo* 1972, 5), ima katekizem, v slovenščino preveden kot *Krščansko oznanilo*, še danes »velik ugled med trezno mislečimi predstavniki Cerkve«. Holandski škofje so namreč ubrali drugačen način približevanja veri, vendar poudarjajo, da sta oznanilo in vera ostala ista. (*Krščansko oznanilo* 1972, 5 - 9) Med drugim je v katekizmu zapisano tudi, »da je zelo viden razvoj, da števila otrok ne prepuščamo več slepim močem človeške rodovitnosti, temveč zavestneje prevzemamo odgovornost zanj«. (*Krščansko oznanilo* 1972, 405–406) Holandski katekizem o načrtovanju družine govori v skladu s trenutnimi razmerami in pravi, da »človeško razmnoževanje ni slepa usoda, ki visi nad družino.« Otroci se morajo tako roditi iz ljubezni, vendar z zavestjo staršev, ki morajo upoštevati različne okoliščine, kot so zdravje, bivalni prostor, možnosti vzgoje in podobno. Poudarjeno je, da mora biti odločitev o številu otrok »povsem svobodna«. Glede metod načrtovanja družine ne poudarja le metode štetja dni, ki jo edino dovoljuje Rimokatoliška cerkev. Holandski katekizem priporoča, da se pri izbiri najprimernejših kontracepcijskih sredstev posameznik zanaša predvsem na medicino in zdravnike. Posvari le, naj se zakonca poskusita izogniti načinom, »ki bi močno škodovali zdravju ali čustvenemu življenju«. (*Krščansko oznanilo* 1972, 418–419)

Večina vernikov stališča, zapisana v okrožnici zavrne, kar se v zgodovini katolicizma še nikoli ni zgodilo. Ravno zaradi takšnega odziva katolikov, so mnogi duhovniki narekovali, da tovrstne odločitve pripadajo zakoncem ali pa so vprašanje kontracepcije preprosto ignorirali. (*Catholics for Choice* 2008, 8) V okrožnici papež sicer naslovi tudi duhovnike in druge katoliške delavce, saj pravi: »Opominjamo vas, bratje, pri imenu našega Gospoda Jezusa Kristusa, govorite vsi isto in naj ne bo med vami razporov, temveč bodite popolni v enem duhu in v enem mišljenju.« (Pavel VI. 2014, 33)

Večina duhovnikov po svetu je okrožnico uradno sprejela, neuradno pa so mnogi dopuščali pravico katolikov, da se glede kontracepcijskih sredstev odločijo sami. Kanadski duhovniki so podali izjavo, da so »katoliki, ki so se iskreno, vendar brez uspeha trudili slediti okrožnici, lahko pomirjeni, saj so izbrali zase pravo pot«. Podobno so menili tudi na duhovniških konferencah v Belgiji, Nemčiji, Franciji, na Nizozemskem in Danskem. Tudi Nacionalna

konferenca katoliških duhovnikov v ZDA je sklenila, da naj ameriški katoliki skrbno preučijo okrožnico in o njej sami sprejmejo odločitev. Kasneje so vsi duhovniki dobili navodila iz Vatikana, da morajo katolikom zapovedati sledenje papežu. (Catholics for Choice 2008, 7)

7 PAPEŽ JANEZ PAVEL II.

Z Janezom Pavlom II. se začne dovoljevati nekaj poželenja v zakonski zvezi, kar je bilo sicer mnogokrat poprej obsojano, vendar pa papež še vedno ostaja na Avguštinovi poti. Motiv spočetja ni več glavni motiv vsakega spolnega odnosa, ohranja pa se poudarjanje vzdržnosti, kar je po mnenju cerkvenih učiteljev najboljši način, če se zanositev pač mora preprečiti. Janez Pavel II. se opira na okrožnico Humanae Vitae in pravi, da je za vzdržnost potrebna disciplina in samopremagovanje, ki nikakor ne oškoduje zakonske ljubezni ampak jo le krepí, le tako pa lahko zakonca v polni meri razvijeta svojo osebnost. Prinaša mir in srečo ter lažje reševanje ostalih težav. Vzdržnost je torej vsestransko koristna vrлина. (Ranke-Heinemann 2012, 356–357)

7.1 Od 1980 dalje

Na sinodi v Vatikanu leta 1980 je John R. Quinn, predstavnik Nacionalne konference katoliških duhovnikov v ZDA, pozval Vatikan, naj ponovno odpre vprašanje kontracepcije na podlagi dejstva, da je kar 75 odstotkov katoliških žensk v ZDA uporabljalo prepovedane metode kontracepcije, in na podlagi dejstva, da je tretjina ameriških duhovnikov menila, da kontracepcijska sredstva niso nemoralna. Njihove prošnje niso bile uslišane. (Catholics for Choice 2008, 9) Leta 1983 je papež Janez Pavel II. takole odgovoril na vprašanja nacionalnih duhovniških konferenc: »Kontracepcija mora biti objektivno obsojena na način, da ne bo nikoli upravičena«. Pet let kasneje je katoliškim teologom prepovedal dvomiti o prepovedi kontracepcije, saj bi to pomenilo, da dvomijo v samo idejo božje svetosti. Naslednje leto je papež okrožnico Humanae Vitae oklical za »napisano izpod ustvarjalnih rok Boga v podobi človeka«. (Catholics for Choice 2008, 9)

Na isti sinodi se Janez Pavel II. ni posebej opredelil glede metode štetja dni, imenoval pa jo je »naravna«. (Ranke-Heinemann 2012, 108) Štiri leta kasneje, 6. septembra 1984, je med nagovorom o kontroli rojstev že nekoliko spremenil svoje mnenje o dovoljeni metodi, saj je izrazil skrb in opozoril vernike, da odobreno kontrolo rojstev zlorabljajo. Opozoril je, da je zakoncema »namenjeno« določeno število otrok, ki je moralno pravilno. Števila otrok tako ne

smeta »iz nepoštenih razlogov« obdržati pod določenim moralno pravilnim številom. (Ranke-Heinemann 2012, 109)

Zelo odmevno je bilo tudi izobčenje Charlesa Currana, ki so mu leta 1986 prepovedali učenje na katoliški univerzi in učenje katoliške teologije. Charles Curran je namreč odkrito zavračal učenja svetega sedeža in se ni strinjal s prepovedjo kontracepcije. (Catholics for Choice 2008, 9) Curran meni, da je okrožnica *Humanae Vitae* »prinesla eno pozitivno posledico, in sicer to, da so se mnogi katoliki pričeli zavedati, da lahko nasprotujejo papežu in ostanejo dobri katoliki. Negativna posledica pa je omajana kredibilnost Cerkve.« (Catholics for Choice 2008, 7)

7.2 Janez Pavel II.: Posinodalna apostolska spodbuda Cerkev v Evropi (2003)

V 95. točki dokumenta *Posinodalna apostolska spodbuda Cerkev v Evropi* Janez Pavel II. govori o daljšanju življenjske dobe ter številčnem upadanju prebivalstva. Papež meni, da bi nas to moralo skrbeti, saj naj bi bilo upadanje rojstev posledica »skaljenega odnosa do lastne prihodnosti, jasen izraz pomanjkanja upanja, znamenje kulture smrti, ki prepreda današnjo družbo.« V nadaljevanju iste točke pa zapiše tudi, da je vsako zavračanje rojstev »zarota proti življenju«. V 95. točki posredno zapiše mnenje o kontracepcijskih sredstvih, saj pravi, da »ceni vsak velikodušen poskus upiranja sebičnosti pri posredovanju življenja, ki ga spodbujajo lažne zamisli o varnosti in sreči.« (Janez Pavel II. 2003, 85)

8 PAPEŽ BENEDIKT XVI.

Podobno kot papež Janez Pavel II. razmišlja tudi njegov naslednik Benedikt XVI., ki pravi: »Pri alternativni med naravnimi sredstvi in kontracepcijo ne gre za moralno nepomembno vprašanje različnih sredstev za doseg istega cilja, temveč da leži med obema načinoma antropološki prepad, ki je prav zaradi tega tudi moralni prepad.« Meni pa tudi, da kontracepcijska tabletki povzroči, da je ženski odvzeta njena lastna časovnost ter njen lastni biti, poleg tega pa se s tem, da je »vedno uporabna«, približa današnji miselnosti, ki jo vodi tehnologija. (Ranke-Heinemann 2012, 359)

8.1 Kongregacija za verski nauk: Dostojanstvo osebe: navodilo o nekaterih bioetičnih vprašanjih (2009)

Leta 2009, v času papeževanja Benedikta XVI., je Kongregacija za verski nauk izdala cerkveni dokument z naslovom *Dostojanstvo osebe: navodilo o nekaterih bioetičnih vprašanjih*. V besedilu je zapisano novejše, vendar skoraj nespremenjeno stališče Cerkev o pozitivnem in negativnem vidiku razvoja medicine. Meni, da je razvoj medicine pozitiven, kadar pomaga pri premagovanju bolezni, zdravljenju in ko vzpostavlja stanje, v katerem se lahko ponovno posredujejo človeška življenja. Ne podpira pa razvoja medicine v smislu, ko ta uničuje človeška življenja, s čimer misli na evtanazijo in splav. Prav tako ni dopustno, da se medicina razvija v smeri raziskovanja sredstev, ki po papeževem mnenju »ne spoštujejo dostojanstva osebe«, s čimer so mišljena kontracepcijska sredstva. (Kongregacija za verski nauk 2009, 9)

V drugem delu posveti kontracepcijskim sredstvom poglavje z naslovom Nove oblike prestrezanja in preprečevanja nosečnosti. Kontracepcijska sredstva tudi tu niso dobesedno poimenovana, saj jih imenuje »prestrezne metode«. Tako kot Janez Pavel II., le bolj neposredno, tudi Benedikt XVI. v tem besedilu kontracepcijska sredstva postavi ob bok splavu, saj poudarja, da »kdor išče način, kako preprečiti ugnezditev zarodka, ki bi bil sicer donošen, in kdor povprašuje po takšnem sredstvu oziroma ga predpiše, se v resnici odloča za splav«. Nadaljuje s svojo obsodbo in pravi, da kontracepcijska sredstva sodijo v isti okvir greha kot splav, njihova uporaba pa je zelo nemoralna. (Kongregacija za verski nauk 2009, 25)

8.2 Luč sveta

Luč sveta je ime zbirke papeževih intervjujev, v katerih so mnogi napačno razumeli zapisana Benediktova stališča do kontracepcije, natančneje kondoma. Kondom je tako omenjen v povezavi z virusom HIV in ne kot kontracepcijsko sredstvo. Vseeno pa se ga ne sprejme kot nekaj moralnega in zanesljivega niti se ga ne priporoča za preprečevanje širjenja bolezni. Omenja se ga le kot »dobrodošel pokazatelj tega, da je okuženi uporabnik kondoma /.../ sposoben začeti misliti na dobrobit drugega«. Papež Benedikt XVI. tako navede pogojno sprejemljiv primer uporabe kondoma (kar je še vedno nemoralno), in sicer v primeru odnosa, pri katerem se ne more spočeti otroka. Pogojno sprejemljiv primer je tako moški prostitut, ki je okužen z virusom. Očitno tudi papež Benedikt XVI. bolj kot reševanje življenj poudarja doktrinarno čistost. (Smrke 2010)

9 PAPEŽ FRANČIŠEK

Papež Frančišek meni, da je vse odvisno od razumevanja okrožnice *Humanae Vitae*. Za italijanski časopis *Corriere della Sera* je povedal, da naj bi bil sam papež Janez Pavel II. na koncu zelo prizanesljiv in da je poskušal preučevati konkretne situacije. Sicer pa Frančišek o avtorju okrožnice *Humanae Vitae* pravi, da »je bil pogumen, saj se je postavil proti večini, vse z namenom braniti moralo«. Po njegovem mnenju torej ne gre za spreminjanje same okrožnice, temveč njeno drugačno razumevanje. Pravi, da se lahko okrožnico razume tudi drugače in da ni vse v nasprotovanju tabletki in kondomu. Po njegovem mnenju okrožnica sporoča, naj bosta zakonca radodarna in odgovorna. Realnost je za papeža Frančiška bolj pomembna kot katerakoli ideja ali ideal. Zaveda se, da večina katoličanov ne sprejema okrožnice, oziroma samega dela, ki se nanaša na kontracepcijska sredstva, mnogi pa okrožnico preprosto ignorirajo. Kljub temu pa je papež Frančišek nima namena spreminjati, saj pravi, da je v njej potrebno poiskati globlji pomen. (Mickens 2015, 17)

Papež Frančišek se glede kontracepcijskih sredstev še ni posebej opredelil. V članku *Sem grešnik*, avtorja Bogomirja Štefančiča ml. najdemo zapisane nekatere misli papeža Frančiška, med drugim tudi misli »o teži vprašanj, kot so splav, istospolne skupnosti, kontracepcija«. Frančiškovo mnenje je, da ni mogoče, da bi vedno vztrajali pri tovrstnih vprašanjih. Kljub mnogim vprašanjem ter pričakovanjem, da se bo papež opredelil glede zgoraj opisanega, papež pravi, da o teh stvareh ne govori veliko, kar mu tudi mnogi očitajo. Pravi: »Učenje Cerkve je znano in jaz sem sin Cerkve, toda o teh vprašanjih ni nujno govoriti ves čas.« Poudari pa tudi, da »nimajo vsi dogmatični in moralni nauki enake teže«. (Štefančič 2013)

Med letom iz Azije je Frančišek o spoštovanju cerkvene norme v šali povedal: »Nekateri verjamejo, da morajo biti kot zajci, če želijo biti dobri katoličani«. Bolj kot to pa papež poudarja odgovorno starševstvo, saj meni, da nam je »bog dal sredstva, da smo odgovorni«. (G. V. 2015) Čeprav se Frančiškovo stališče glede kontracepcijskih sredstev morda res zdi bolj liberalno, pa se to ne pokaže v praksi delovanja cerkve. Na tem mestu moramo omeniti tudi Frančiškovo okrožnico *Laudato si* oziroma *Hvaljen bodi*, v kateri obravnava okoljevarstvena vprašanja. Spodbuja zanimanje ljudi za ekološka vprašanja in opozarja na onesnaževanje okolja. (Štefančič 2015) Ob tem se očitno ne zaveda, da je eden od vzrokov za onesnaževanje okolja in mnoge druge ekološke probleme tudi prenaseljenost. Papež je obiskal Filipine, kjer sta naraščanje prebivalstva in posledično velika revščina velik problem. Kljub temu da se je tam papež tudi kritično izrazil do prekomernega števila otrok pa sprememb

cerkvenih naukov ni na vidiku, čeprav bi te prinesle izboljšanje omenjene situacije. Še vedno aktualna okrožnica *Humanae Vitae* tako vpliva tudi na ekološke probleme.

9.1 Sinoda o družini (2014)

Papež Frančišek je za leto 2014 sklical prvo sinodo o družini in spolnosti po letu 1980. Poleg obravnavanja nezakonskih skupnosti, ločenih, homoseksualcev in drugih vidikov obravnavanja družine, se sinoda posredno dotakne tudi vprašanja načrtovanja družine. Glede na novo reformno vzdušje, ki ga je vzbudil papež Frančišek, so mnogi pričakovali, da bo v takšnem duhu tudi sinoda in njeni sklepi. 250 udeležencev razprave o družini in spolnosti, med njimi le ena ženska, je sklenilo nekaj novih misli, v katerih je čutiti manj obsojanja. Homoseksualce, ločene, ponovno poročene in druge, ki so kršili cerkvena načela, naj bi se po sinodi obravnavalo bolj pozitivno, vendar še vedno z distanco. Glede uporabe kontracepcijskih sredstev bistvenih sprememb ni. (Smrke 2014) V 57. točki uradnega in končnega poročila namreč zasledimo zaskrbljenost Rimokatoliške cerkve glede današnje miselnosti, ki zavira porajanje novih življenj. Priznava, da so včasih ekonomski dejavniki tisti, ki zavirajo rodnost oziroma povzročijo padeč rodnosti. To naj bi slabilo tudi socialno strukturo, ogrožalo odnose med generacijami in zmanjševalo gotovost prihodnosti. Kljub trditvam o poznavanju spremenjenih razmer ter več kot očitnim potrebam po spremembah, se je na sinodi ponovno poudarilo, da je »odprtost do življenja bistven pogoj za zakonsko ljubezen«. (Catholic Herald 2014) Sinoda 2014 torej ne predstavlja napredka na področju sprejemanja načrtovanja družine oziroma kontracepcijskih sredstev, kot so to mnogi pričakovali. Okrožnica *Humanae Vitae* iz leta 1968 tako še vedno ostaja norma, »aidsu in prenaseljenosti navkljub«. (Smrke 2014)

10 REVŠČINA, BOLEZNI IN URAVNAVANJE ROJSTEV

V devetnajsti točki okrožnice *Humanae Vitae* je zapisano, da se Cerkev zaveda »težavnih razmer, v katerih živijo danes družine in narodi«, vendar mora kljub temu oznanjati škodljivost kontracepcijskih sredstev, ki naj bi zmanjševala moralo človeštva. Kljub revščini in zdravstvenim težavam, ki pestijo mnoge dele sveta in ki bi jih lahko precej izboljšala dostopnost do kontracepcijskih sredstev, pa se papež ne more odpovedati tradiciji. Kljub temu da se je svet skozi zgodovino spreminjal, pojavili so se novi svetovni problemi, pa se Cerkev še vedno noče prilagoditi razmeram. Cerkev »pozna njihove slabosti, sočustvuje z množico,

sprejema grešnike, vendar se ne more odpovedati oznanjevanju nramnega zakona«. (Pavel VI. 2014, 25)

Okrožnica je tako vplivala na zdravje katolikov in nekatolikov po svetu, še posebej na zdravje žensk, ki jim je bilo neposredno prepovedano uporabljati moderne kontracepcijske metode. Manjši vpliv je imela na uporabo kontracepcije v zahodnih in razvitih državah. V državah v razvoju in v tistih državah, kjer katoliška hierarhija glede politike načrtovanja družine drži vajeti v svojih rokah, pa so razmere veliko hujše. V mnogih državah se pozivi po modernih kontracepcijskih metodah vrstijo, vendar splavi in umrljivost naraščata, ravno tako pa se širita tudi HIV in AIDS. (Catholics for Choice 2008, 10) Najočitnejši primer države v krizi so že zgoraj omenjeni Filipini, kjer je rodnost dosegla eno najvišjih stopenj. Katoliška hierarhija tu močno vpliva na vlado, poleg tega pa je to večinsko katoliška država. Poskusom zagotoviti kontracepcijska sredstva revnim državljanom je močno nasprotovala Rimokatoliška cerkev. (Catholics for Choice 2008, 11) Katoliška konferenca filipinskih duhovnikov je razglasila, da bo cerkev zavrnila krst, poroke, pokope in druge verske obrede vsakemu, ki podpira ali uporablja kontracepcijska sredstva. Za nadzor je tamkajšnja cerkev poskrbela s tečajem, ki mladostnike pouči o katoliški seksualni etiki. Udeleženci prejmejo dokazilo, s katerim se lahko kasneje udeležujejo verskih obredov. Problem so tudi katoliške bolnišnice, v katerih je prepovedano izdajanje t. i. »jutranjih« tabletk, torej nujne kontracepcije. (Radford Ruether 2008, 190)

Rimokatoliška cerkev in okrožnica Humanae Vitae pa sta močno vplivali tudi na boj proti AIDS-u. Cerkev še danes poudarja, da je edini način izogniti se omenjeni bolezni, vzdržnost. Kot je afriškimi duhovnikom leta 2005 povedal papež Benedikt XVI., je »tradicionalno učenje cerkve edini dokazano učinkoviti način za preprečitev širjenja spolno prenosljivih bolezni«. Mnogi duhovniki po svetu so sicer prepoznali, da je moralno pravilno preprečevati širjenje AIDS-a, četudi to pomeni uporabo kondoma, kar so razložili že na konferenci leta 1987. (Catholics for Choice 2008, 12)

Kljub individualnim težnjam samih držav po preprečevanju AIDS-a ter spodbujanju načrtovanja družine, pa je Vatikan izkoristil svoj status znotraj Organizacije združenih narodov. Vodstvo Rimokatoliške cerkve je namreč neposredno vključeno v delovanje organizacije. Tako se je na mednarodni konferenci OZN o prebivalstvu in razvoju Vatikan povezal z drugimi manjšimi katoliškimi državami, z Ekvadorjem, Malto, Gvatemalo, in celo z islamskima državama Iranom in Libijo ter nastopil proti konsenzu o ženskih reprodukivnih pravicah. Nasprotoval je »kontracepcijskemu imperializmu«, programe načrtovanja družine

pa je zavrnil z mislijo, da hormonske metode povzročajo splav in da so ženske, ki hormonske metode uporabljajo, sterilizirane brez svoje vednosti. (Catholics for Choice 2008, 16)

Tudi članek z naslovom *Ustavimo AIDS*, avtorja Karla Smodiša, govori o nevarnosti prenosljive bolezni. Širjenje AIDS-a avtor poveže s ponudbo kontracepcijskih sredstev oziroma, po avtorjevem mnenju, navidezno svobodo. Prav tako pa naj bi kontracepcijska sredstva, po mnenju Smodiša razmahnila tudi prostitucijo ter pogostejše menjavanje spolnih partnerjev. Zapiše, da je »ideja, da bomo širjenje virusa HIV ustavili z uporabo kondomov /.../ prepoceni in nerealna«. Nadalje predlaga, da se pandemija aidsa ustavi s spolno vzgojo in preventivo, v kar so vključena »odlična sredstva«, ki jih ponuja Rimokatoliška cerkev, torej vzdržnost in zvestoba. (Smodiš 2013) Marjan Smrke (2010) v članku *Nesporazum s kondomom* o preprečevanju širjenja bolezni z vzdržnostjo pravi: »Sklicevati se na abstinenco je /.../ toliko pametno kot reševati vprašanje prometnih nesreč s prepovedjo prometa: teoretično učinkovito, vendar nerealno in nesmiselno«.

11 MED DOKTRINO IN PRAKSO

V sledečem poglavju bom s sekundarno analizo podatkov iz raziskav NHSR, SJM 69, SJM 75/76 in SJM 97/2 predstavila odnos katolikov do kontracepcijskih sredstev in ugotovila v kolikšni meri sami katoliki uporabljajo kontracepcijo, ter ali je to točka njihovega razlikovanja od nekatolikov. Podatki iz prve raziskave veljajo za ZDA, podatki ostalih raziskav pa veljajo za Slovenijo.

11.1 Raziskava NHSR

Podatki predstavljeni v spodnjih tabelah so povzeti po National Health Statistics Reports. Raziskava je bila izvedena v letih 2006 do 2010 in prikazuje uporabo kontracepcijskih sredstev med ženskami v rodni dobi, starimi od 15 do 44 let. Podatki so bili zbrani s pomočjo intervjujev z 22 682 ženskami in moškimi starimi od 15 do 44 let. Raziskava je bila izvedena v ZDA. (Jones 2012, 1–2)

Glede na spodnjo tabelo (glej Tabela 11.1) je med nekatoliki najpogostejša uporaba kontracepcijskih tabletk (31,4 odstotka), čemur sledi sterilizacija ženske (21,6 odstotka). Na desni strani pa so podatki o uporabi kontracepcije med katoliki, pri čemer je zanimivo to, da se ti bistveno ne razlikujejo od podatkov, pridobljenih od nekatolikov. Med katoliki je prav tako največkrat uporabljena kontracepcijska tabletk, čemur sledi sterilizacija ženske.

Periodična vzdržnost se nahaja na dnu lestvice, je pa vzdržnost nekoliko pogostejša med katoliki. Podatki popolnoma nasprotujejo učenju Rimokatoliške cerkve, ki dovoljuje le metodo štetja dni, torej naravno metodo.

Tabela 11.1: Katoliki, nekatoliki in metode kontracepcije

%	Nekatoliki	Katoliki
Število	7,060	9,335
Uporaba katerekoli metode uravnavanja rojstev	100	100
Sterilizacija ženske	21,6	23,7
Sterilizacija moški	8,7	9,2
Tablete	31,4	28,4
Kondom	16,3	18,1
Druge hormonske metode	6,8	7,9
Maternični vložek	7,3	4,9
Periodična vzdržnost	0,5	1,8
Druge metode	7,4	6,0

Vir: Jones (2012, 22).

V spodnji tabeli (glej Tabela 11.2) je prikazana uporaba metod uravnavanja rojstev glede na to, kako pomembna je religija v življenju posameznika. Podatki se sicer bistveno ne razlikujejo od zgornje tabele, opazimo pa lahko pomembno razliko med tistimi, ki pravijo, da religija ni pomembna, in tistimi, ki jim je religija zelo pomembna. Pri prvih se namreč le okoli 12 odstotkov respondentov poslužuje sterilizacijske metode (ženske), pri drugih pa odstotek naraste na približno 32 odstotkov. Rimokatoliška cerkev sicer neposredno zavrača sterilizacijo, saj se ob njeni »uporabi« popolnoma izključi možnost zanositve. Tako tudi Bernhard Häring (2001, 36) v svojem delu *Svobodni v Kristusu* sterilizacijo poveže z moralnim propadom. V poglavju Sterilizacija kot izraz razuzdanosti omenjeno metodo opisuje kot tipično lastnost potrošniške družbe. Meni, da samovoljna sterilizacija vodi tudi v »mnoge druge oblike zla«. V tabeli pa lahko opazimo še eno značilnost in sicer večji odstotek uporabe hormonskih metod pri tistih, ki jim religija ni tako pomembna. Uporaba tabletke je namreč za približno 15 odstotkov večja pri tistih, ki jim religija ni tako pomembna.

Tabela 11.2: Pomembnost religije in metode kontracepcije

%	Religija je zelo pomembna	Religija je pomembna	Religija ni pomembna
Število	17,359	11,949	1,990
Uporaba kontracepcije	100	100	100
Sterilizacija ženske	32,1	23,9	11,9
Sterilizacija moški	12,0	8,6	6,6
Tablete	22,7	30,3	37,9
Kondom	14,6	18,1	21,8
Druge hormonske metode	6,7	7,6	10,1
Maternični vložek	5,2	5,5	4,0
Periodična vzdržnost	1,7	0,9	*
Druge metode	5,2	5,2	7,6

Vir: Jones (2012, 22).

Glede na zgornje podatke lahko sklepamo, da se katoliki ne držijo navodil Rimokatoliške cerkve, saj poleg tega, da večina uporablja vsaj eno od kontracepcijskih metod, je ta metoda zelo pogosto prav hormonska metoda oziroma sterilizacija. Ti dve metodi pa Rimokatoliška cerkev najbolj obsoja, dovoljuje le periodično vzdržnost oziroma temperaturno metodo. V Tabeli 11.1 pa lahko opazimo tudi, da med nekatoliki in katoliki ni večjih razlik, saj so odstotki pri vseh približno enaki. Vsi se poslužujejo zanesljivejših metod uravnavanja rojstev, zelo malo respondentov pa uporablja metodo štetja dni oziroma metodo periodične vzdržnosti.

11.2 Raziskava SJM 69

Raziskava Slovensko javno mnenje 1969 je bila izvedena le eno leto po izdaji okrožnice Humanae Vitae. Osnovna vsebina med drugim vključuje tudi vprašanja o religiji in odnosu do cerkve, splavu in kontracepciji. Izvedena je bila po naročilu Sklada Borisa Kidriča – Raziskovalna skupnost in sicer med polnoletnimi prebivalci Slovenije, za namene raziskave pa so uporabili vzorec 2 393 oseb. Nosilec raziskave je Niko Toš. (Toš, Niko 1969)

Raziskovalci so respondente neposredno vprašali o kontracepcijskih sredstvih. Vprašanje se je glasilo: Kaj mislite o uporabi kontracepcijskih sredstev za urejanje oziroma načrtovanje rojstev in s tem preprečevanje nezaželene zanositve? (glej Tabelo 11.3). Le približno 10 odstotkov respondentov je proti uporabi kontracepcijskih sredstev, ker to ni v skladu z naravnim zakonom. 11 odstotkov respondentov dvomi v kontracepcijska sredstva, ker niso znanstveno dokazana. V času izvedbe raziskave je bila kontracepcijska tabletko na trgu le nekaj let. Skoraj 40 odstotkov respondentov je odgovorilo v prid načrtovanju družine. Skoraj 30 odstotkov respondentov pa meni, da o njihovi uporabi presodi posameznik, saj ima pravico, da si sam ureja spolno življenje. Tako lahko rečemo, da je v letu 1969, samo eno leto po izdaji okrožnice Humanae Vitae, večina Slovencev (približno 65 odstotkov) podpirala uporabo kontracepcijskih sredstev.

Tabela 11.3: Mnenje o uporabi kontracepcije leta 1969

Kaj mislite o uporabi kontracepcijskih sredstev za urejanje oziroma načrtovanje rojstev in s tem preprečevanje nezaželene zanositve?	1969
Sem proti vsaki uporabi teh sredstev, ker je to proti naravnemu zakonu in zato greh	10,3
Sem proti vsaki uporabi kontracepcijskih sredstev, ker znanstveno še ni dokazano, da res niso zdravju škodljiva	11,8
Sem za uporabo, če je namen njihove rabe zavestno uravnavanje števila družinskih članov ali skrb za ženino zdravje	37,4
Sem za uporabo, ker ima vsak pravico, da si ureja spolno življenje po lastni presoji	27,8
Drugo	0,3
Ne želim odgovoriti	4,9
Ne vem	7,4
Brez odgovora	0,3

Vir: Toš (1969, 52).

11.3 Raziskava SJM 75/76

Naročnik raziskave Slovensko javno mnenje 75/76 je bila Raziskovalna skupnost Slovenije, nosilec pa ponovno Niko Toš. V raziskavi so bili vključeni polnoletni prebivalci Slovenije, za namene raziskave pa so uporabili vzorec 2 059 oseb. (Toš, Niko 1976)

Tudi v raziskavi SJM 75/76 je bilo respondentom zastavljeno podobno vprašanje kot v raziskavi SJM 69: Kaj menite o uporabi sredstev za preprečevanje zanositve (kontracepcijskih sredstev)? (glej Tabela 11.4). Opaziti je, da je tistih, ki kontracepcijskim sredstvom nasprotujejo, iz leta v leto manj. Le 5 odstotkov respondentov je namreč odgovorilo, da so proti vmešavanju v naravni proces rojevanja otrok, ker je to greh. Skoraj 14 odstotkov respondentov kontracepcijska sredstva podpira v primeru zdravstvenih težav, le približno 11 odstotkov respondentov pa dvomi v kontracepcijsko tabletko, ker naj bi ta škodovala zdravju. Kar 45,8 odstotka respondentov v kontracepcijska sredstva ne dvomi in podpira njihovo uporabo, saj je to odločitev, želja in možnost vsakega posameznika.

Tabela 11.4: Mnenje o uporabi kontracepcije leta 1975/1976

Kaj menite o uporabi sredstev za preprečevanje zanositve (kontracepcijskih sredstev)?	1975/1976
Nimam mnenja o tem, nisem niti za niti proti, ne poznam dovolj	22,9
Sem proti vsakemu vmešavanju v naravni proces rojevanja otrok, ker je to greh	5,0
Sem za uporabo kontracepcijskih sredstev, vendar samo v primerih, če je z nosečnostjo in porodom resno ogroženo ženino zdravje	13,7
Sem proti uporabi (hormonskih) tablet, ker je slišati, da škodujejo zdravju	11,3
Sem za to, da ljudje s pomočjo kontracepcijskih sredstev uravnavajo število in čas porodov v skladu s svojimi željami in možnostmi	45,8
Drugi razlogi za	0,6
Drugi razlogi proti	0,5
Brez odgovora	0,1

Vir: Toš (1976, 210).

V raziskavi iz leta 1969 je približno 28 odstotkov respondentov odgovorilo, da podpirajo uporabo kontracepcijskih sredstev, ker je to svobodna odločitev posameznika, za podoben odgovor se je v letih 1975/76 odločilo skoraj 46 odstotkov respondentov. Opaziti je, da prej omenjena seksualna revolucija močno vpliva na mišljenje ljudi o zadevah povezanih s spolnostjo in telesom. Spolnost, uporaba kontracepcijskih sredstev, uravnavanje rojstev in samo načrtovanje družine se tako iz leta v leto bolj pomikajo v posameznikovo intimno domeno, ločeno od zunanjih vplivov.

11.4 Raziskava SJM 97/2

Raziskava Slovensko javno mnenje je sociološka raziskava o veri in odnosu do cerkve v Sloveniji iz leta 1997. Je del mednarodne sociološke raziskave, katere zasnovo je pripravil prof. dr. Paul Zullehner, projekt pa je vodil prof. dr. Miklos Tomka. Nosilec slovenske raziskave je prof. dr. Niko Toš. V projekt so bile poleg Slovenije vključene še baltiške države, Poljska, Češka, Slovaška, Madžarska, Ukrajina in Hrvaška. (Toš in drugi 1997)

V spodnji tabeli (glej Tabelo 11.5) so prikazani odgovori na vprašanje o pripadnosti cerkvi oziroma verski skupnosti. V raziskavi je bilo sicer ponujenih več odgovorov, spodaj pa so prikazani le odgovori, ki so jih izbrali respondenti. Razvidno je, da skoraj 65 odstotkov Slovencev pripada Rimokatoliški cerkvi.

Tabela 11.5: Pripadnost verski skupnosti

Kateri cerkvi ali verski skupnosti danes pripadate?	%
Katoliški, rimskokatoliški	64,7
Mohamedanski, muslimanski, islamski	1,0
Pravoslavni	0,6
Drugi	0,6
Jehovovim pričam	0,5
Evangeličanski, luteranski	0,2
Binkoštni	0,1
Grško (armensko) katoliški	0,1
Združitevni cerkvi	0,1
Baptistični	0,1
Mašilo, brez odgovora	32,1

Vir: Toš in drugi (1997, 14).

Cerkev poskuša s svojimi nauki voditi vernike. Ponuja tudi odgovore na vprašanja, kako v tem življenju doseči srečo, pri čemer morajo verniki, kot smo lahko videli v različnih cerkvenih dokumentih, vedno slediti božjemu načrtu. V spodnji tabeli (glej Tabelo 11.6) so prikazani odgovori na vprašanje, ali lahko cerkev poda odgovore na to, kako v tem življenju doseči srečo. Opazno je, da se odstotki nagibajo proti odgovoru »cerkev nam ne more dati

odgovorov na to, kako v tem življenju doseči srečo«. Rezultati so skladni s prejšnjimi rezultati, saj kljub religioznosti respondentov ti še vedno v majhnem številu sledijo cerkvenim naukom. Sklepamo lahko, da se verniki ne zanašajo na cerkev glede doseganja lastne sreče, kar lahko pomeni tudi, da odločitve sprejemajo neodvisno od naukov cerkve. Med tovrstne odločitve pri doseganju lastne sreče pa lahko uvrstimo tudi uporabo kontracepcijskih sredstev, saj to vpliva na mnoga področja posameznikovega življenja.

Tabela 11.6: Cerkev in podajanje odgovorov

Cerkev nam ne more dati odgovorov na to, kako v tem življenju doseči srečo	1	2	3	4	5	0	Cerkev nam lahko da odgovore na to, kako v tem življenju doseči srečo
	28,6	15,1	23,9	14,5	13,4	4,5	

Vir: Toš in drugi (1997, 8).

Rimokatoliška cerkev se izreka tudi o moralnosti splava in tega pogosto povezuje tudi s kontracepcijo. V spodnji tabeli (glej Tabelo 11.7) je prikazano mnenje respondentov o primernosti takšnega izrekanja Rimokatoliške cerkve. Približno 67 odstotkov respondentov meni, da ni primerno, da se cerkev izreka o splavu. Sklepamo lahko, da večina teh uvršča splav med osebne odločitve, ki pripadajo posamezniku oziroma partnerjema.

Tabela 11.7: Izrekanje cerkve o splavu

Ali sodite, da je primerno, da se cerkev izreka o splavu?	%
Da	26,4
Ne	67,2
Ne vem	6,4

Vir: Toš in drugi (1997, 10).

Predpostavljamo, da na podobo katolika Rimokatoliška cerkev gleda drugače kot sami katoliki. Rimokatoliška cerkev vidi katolika predvsem kot zvestega cerkvenim naukom, resnična podoba katolika pa od tega v več pogledih odstopa. K podobi katolika tako respondenti uvrščajo verovanje v boga, kar se zdi pomembno skoraj 80. odstotkom respondentov (glej Tabelo 11.8). Glede nedeljskega obiskovanja cerkvenih obredov pa respondenti niso več tako enotni. Le približno polovica respondentov namreč meni, da je

obiskovanje cerkvenih obredov ob nedeljah brezpogojno lastnost katolika. Naslednjo podano trditev »se vzdržuje spolnih odnosov pred poroko« pa lahko uvrstimo v eno izmed intimnejših odločitev posameznika in partnerjev. Več kot polovica respondentov zato meni, da vzdržnost pred poroko sploh ne sodi k podobi o katoliku. Zelo podobni pa so tudi rezultati o uporabi kontracepcije. Približno 56 odstotkov respondentov namreč trditve »ne uporablja umetnih metod preprečevanja nosečnosti« ne uvršča k podobi katolika. Le okoli 12 odstotkov respondentov to trditev brezpogojno pripisuje podobi o katoliku. Sklepamo lahko, da bolj kot so vprašanja in problemi družine in zakonske zveze intimnejše narave, manj se posamezniki zanašajo na cerkev. Uporabe kontracepcijskih sredstev respondenti v večini sploh ne povezujejo s podobo katolika, oziroma to le deloma dopuščajo.

Tabela 11.8: Podoba katolika

K podobi o kristjanu sodi, da...	Brepogojno	Deloma	Sploh ne	Brez odgovora
Veruje v Boga	79,6	13,0	2,7	4,5
Vsako nedeljo obiskuje cerkvene obrede	49,9	32,9	12,2	5,0
Se vzdržuje spolnih odnosov pred poroko	13,1	23,3	54,7	8,9
Ne uporablja umetnih metod preprečevanja nosečnosti	12,2	22,9	56,4	8,5

Vir: Toš in drugi (1997, 27).

Spodnja tabela (glej Tabela 11.9) potrjuje ugotovitev, da katoliki odločitve sprejemajo neodvisno od cerkve. Skoraj 61 odstotkov respondentov se namreč v celoti strinja s trditvijo: katolik naj bi se »pri svojih odločitvah vselej ravnal po svoji lastni vesti«. S trditvijo se ne strinja malo več kot 1 odstotek respondentov. Razmerje med lastno voljo katolikov in ravnanjem po stališčih cerkve pa prikazujejo podatki v tretji vrstici tabele. S trditvijo, da naj bi se katolik »pri svojih odločitvah vselej ravnal po tem, kar pravi cerkev« se v celoti strinja le približno 22 odstotkov respondentov. Odstotki so sicer tudi tu bolj enakomerno porazdeljeni. Če primerjamo obe trditvi ugotovimo, da večina respondentov bolj poudarja »ravnanje po lastni vesti« kot »ravnanje po tem, kar pravi cerkev«.

Tabela 11.9: Ravnanje katolika po lastni vesti/naukih cerkve

Kristjan naj bi se pri svojih odločitvah vselej...	Sploh se ne strinjam	Pretežno se ne strinjam	Deloma deloma	Pretežno se strinjam	V celoti se strinjam	Ne vem	Brez odgovora
ravnal po svoji lastni vesti	1,4	3,2	9,3	22,4	60,7	1,6	1,5
ravnal po tem, kar pravi cerkev	12,8	10,5	28,0	22,3	22,1	2,9	1,6

Vir: Toš in drugi (1997, 28).

12 SKLEP

Okrožnica Humanae Vitae je eden največjih neuspehov Rimokatoliške cerkve. Jasno je, da se cerkev ne more prilagoditi razmeram današnjega sveta, dokler ne prepozna paradoksa okrožnice. Glede na preučevane cerkvene dokumente tako ugotovimo, da se odnos Rimokatoliške cerkve do kontracepcijskih sredstev ni bistveno spremenil, saj se vsebina okrožnice Humanae Vitae pojavlja tudi v sodobnejših cerkvenih dokumentih. Mnogi upanje vidijo prav v sedanjem papežu Frančišku, čigar pogled na svet se nedvomno razlikuje od preteklih papežev. Na prvo raziskovalno vprašanje tako lahko odgovorimo, da se odnos Rimokatoliške cerkve do metod uravnavanja rojstev ni bistveno spremenil, vsaj do konca papeževanja Benedikta XI.

Po mnenju Ute Ranke Heinemann se je s papežema Janezom Pavlom II. in Benediktom XVI. prepad med RKC in katoličani zelo povečal. (Ranke-Heinemann 2012, 380) Doktrina in praksa si sicer navzkriž prideta že s seksualno revolucijo in pojavom Giddensove »plastične seksualnosti«. Spolnost se osvobodi okov preteklosti in tradicije, saj mladi kontracepcijska sredstva sprejmejo kot osvoboditev. Tako tudi večina katolikov uporablja moderno kontracepcijo, hkrati pa sebe še vedno dojemajo kot dobre katolike. Poleg tega se vedenje katolikov glede kontracepcijskih sredstev ne razlikuje od nekatolikov. Podatki o uporabi različnih metod kontracepcije namreč kažejo na približno enako uporabo tako med katoliki kot nekatoliki. S tem si odgovorimo tako na drugo kot tretje raziskovalno vprašanje. Isti podatki prav tako dokazujejo, da katoliki uporabljajo kontracepcijska sredstva, pri čemer je zanimivo dejstvo, da se v pogosto poslužujejo prav kontracepcijske tabletko ali sterilizacije. Vprašanje kontracepcije za večino katolikov ni moralno vprašanje, odgovorov nanj pa ne prepuščajo cerkvi. Takšno neupoštevanje stališč Rimokatoliške cerkve med pripadniki cerkve je sicer lahko tudi pokazatelj sekularizacije. Vse bolj se uveljavlja vernik, ki je v odnosu do cerkve avtonomen in selektiven glede upoštevanja norm, ki jih hoče institucija uveljaviti.

Vprašanje uporabe kontracepcijskih sredstev po mnenju mnogih ne bi smelo biti v rokah teologov ali papežev. Smiselno bi bilo, da se z vprašanjem ukvarja tisti, na katerega se vprašanje naslavlja, torej medicina in pa seveda zakonci sami. Sicer tudi sam papež Janez Pavel II. poudarja, da vlade ne bi smele omejevati svobode zakoncev in odločati o njihovem potomstvu. Sam meni, da je to »huda žalitev človeškega dostojanstva«. (Ranke-Heinemann 2012, 361) Vprašamo pa se lahko, ali ni ravno delovanje Rimokatoliške cerkve proti

kontracepcijskim sredstvom v nasprotju s svobodnim delovanjem in odločanjem posameznika.

13 LITERATURA

1. Augustinus, Aurelius. 1993. *Zakonski stan in poželenje*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze.
2. Beck, Ulrich. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Catholic Herald. 2014. *Full text: Official translation of final synod report*. Dostopno prek: <http://www.catholicherald.co.uk/news/2014/10/30/full-text-official-translation-of-final-synod-report/> (9. avgust 2015).
4. Catholics for Choice. 2008. *Truth and Consequence, A Look behind the Vatican's Ban on Contraception*. Washington, DC: Catholics for Choice.
5. G. V. 2015. *Papež: Ni se jim treba vesti kot zajci, če želijo biti dobri katoličani*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/svet/papez-ni-se-jim-treba-vesti-kot-zajci-ce-zelijo-biti-dobri-katolicani/356276> (5. avgust 2015)
6. Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba/*cf.
7. Häring, Bernhard. 2001. *Svobodni v Kristusu: moralna teologija za dejavno krščansko življenje. 3. Človekova odgovornost za življenje*. Celje: Mohorjeva družba.
8. Janez Pavel II. 1994. *Pismo družinam*. Ljubljana: Družina.
9. --- 2003. *Cerkev v Evropi: posinodalna apostolska spodbuda*. Ljubljana: Družina.
10. Jones, Jo, William Mosher in Kimberly Daniels. 2012. *Current Contraceptive Use in the United States, 2006-2010, and Changes in Patterns of Use Since 1995*. Dostopno prek: www.cdc.gov/nchs/data/nhsr/nhsr060.pdf
11. Kongregacija za verski nauk. 2009. *Dostojanstvo osebe: navodilo o nekaterih bioetičnih vprašanjih*. Ljubljana: Družina.
12. *Krščansko oznanilo: Holandski katekizem za odrasle*. 1972. Maribor: Obzorja.
13. Mickens, Robert. 2015. *Asian trip spotlights birth control*. Dostopno prek: <http://www.thefreelibrary.com/Asian+trip+spotlights+birth+control%3A+learning+to+get'+real+with+Pope...-a0402739611> (5. avgust 2015).
14. Pavel VI. 2014. *Božji načrt za naju: nova izdaja okrožnice Humanae Vitae – Posredovanje človeškega življenja*. Ljubljana: Družina.

15. Prata, Ndola. 2007. The Need for Family Planning. *Population and Environment* 28 (4/5): 212-222.
16. Radford Ruether, Rosemary. 2008. Women, Reproductive Rights and the Catholic Church. *Feminist Theology* 16 (2): 184-193.
17. Ranke-Heinemann, Uta. 2012. *Evnuhi za nebeško kraljestvo: katoliška cerkev in spolnost od Jezusa do Benedikta XVI.* Ljubljana: Modrijan.
18. Rus, Veljko in Niko Toš. 2005. *Vrednote Slovencev in Evropejcev.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Smodiš, Karlo. 2013. *Ustavimo AIDS.* Dostopno prek: <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/ustavimo-aids> (4. avgust 2015)
20. Smrke, Marjan. 2010. *Nesporazum s kondomom.* Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042413888/vec-vsebin/1042413888> (17. avgust 2015).
21. --- 2014. *Shod zaradi razhajanj.* Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042684891/vec-vsebin/shod-zaradi-razhajanj> (17. avgust 2015).
22. Strehovec, Tadej. 2011. Zgodovinski, sociološki in etični pomen enciklike *Humanae Vitae.* *Bogoslovni vestnik* 71 (2): 201-210.
23. Štefančič, Bogomir ml. 2013. »Sem grešnik«. Dostopno prek: <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/%C2%BBsem-gresnik%C2%AB> (4. avgust 2015).
24. Štefanič, M. Mojca. 2015. *Papež: okoljevarstvena okrožnica je namenjena vsem.* Dostopno prek: <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/papez:-okoljevarstvena-okroznica-je-namenjena-vsem>. (18. avgust 2015)
25. Toš, Niko, Paul M. Zulehner in Miklos Tomka. 1997. *Slovensko javno mnenje 1997/2: Mednarodna raziskava o veri in odnosu do cerkve.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov.
26. Toš, Niko. 1969. *Slovensko javno mnenje 1969.* Dostopno prek: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm69/> (17. avgust 2015).
27. --- 1999. *Slovensko javno mnenje 75/76.* Dostopno prek: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm76/> (17. avgust 2015).
28. Vrabič Dežman, Lucija. 2012. *Moja kontracepcija.* Ljubljana: Božnar & Partner.